

25. Dětská práva a jejich respektování

Středověk neměl pro dětství žádný smysl. Dětství bylo nedůležitou krátkou fází života, která byla velmi rychle zapomenuta. Jakmile se dítě naučilo chodit a mluvit bylo integrováno do života dospělých.

Na přelomu 16. a 17 století dochází ke změnám, které byly zapříčiněny vzděláním, výchovou a školou, jež získaly centrální význam v lidském životě. To vedlo k odkrytí fází lidského života jako dětství a dospívání. Postupně narůstající tendence změny pohledu na dětství vyústily v polovině 18 stol. V díle J. J. **Rousseaua** *Emil čili o chování*, kde charakterizuje jako jeden z prvních fází **dětství jako autonomní součást života**

Skutečnost že pojem dětství je relativně mladý, přibližuje v knize *Historie dětství* v roce 1975 francouzský historik **Philippe Aries**, který poukazoval na to, že význam dětství a dítěte je silně determinován pohledem dospělých a jejich představami o výchově i o postavení ve společnosti.

Dětství, které v 19 stol. získávalo postupně své uznání spíše jen v bohatých rodinách, se teprve ve 20. století stává masovějším fenoménem. Životní etapa dětství se začíná chápat jako stejně hodnotná s dospíváním a dospělostí

Nové pojetí dítěte jako autonomní osobnosti a jako subjektu svého rozvoje je typické od počátku 20. stol. **v koncepcích reformní pedagogiky** (Ellen Keyová). K základním požadavkům na výchovný proces proto patří **svoboda a samostatnost vychovávaného jedince**. V důsledcích této změny je **výchova** chápána jako **pomoc dítěti na jeho cestě k autonomii**.

Reformní pedagogika vyšla z ostré kritiky soudobé výchovy a pohledu na dítě a tzv. tradiční školy a formulovala své vlastní požadavky inovační záměry

základní požadavky české a světové reformní pedagogiky

- změna celkové orientace výchovných a vzdělávacích institucí
- komplexní rozvoj osobnosti
- dosavadní pasivní učení nahradit tvůrčí činností
- posílit pracovní aspekty edukace
- zvýšenou pozornost věnovat estetickým aspektům, tělovýchovným a zdravotní
- prohloubit kontakty vzdělávacích institucí se životem, se společností, s rodinou, s přírodou
- posílit úlohu hry v rozvoji jedince
- překonat tradiční členění žáků podle věku a vytvářet přirozené životní skupiny dětí
- navodit partnerský vztah pedagogů a dětí

Jedním z vyústění změny pohledu na postavení dítěte ve světě dospělých stala na sklonku 20. století *Úmluva o právech dítěte*, která definovala základní právní, ekonomický, sociální a pedagogický rámec, vymezující současně základní orientaci **kulturních institucí k dětem a mládeži**

Úmluva o právech dítěte je založena na čtyřech základních principech: (20.11.1989)

1. **Právo na přežití** - zaručující zachování života a uspokojení základních potřeb dítěte.
2. **Právo na rozvoj** - umožňuje harmonický rozvoj dítěte včetně práva na vzdělání, volný čas a na svobodu myšlení a vyznání.
3. **Právo na ochranu** - chrání dítě před násilím, všemi druhy zneužívání a zanedbávání.
4. **Právo na účast** - dává dítěti možnost vyjádřit svůj názor ve všech záležitostech, které se ho týkají.

Světová konference UNESCO ke kulturní politice březnu 1998 vymezila řadu rysů, které by měly být předpokladem úspěšné kulturní práce pro děti a mládež:

- orientace na humanistické a mírumilovné cíle
- ve středu úsilí vždy stojí konkrétní člověk a ne anonymní struktury
- kulturní práce funguje jako lobby kulturních potřeb dětí a mládeže
- umožňuje vysokou odbornost a kvalitu kulturní práce
- podporuje pluralitu hodnot světového názoru a podporuje autonomii jejich účastníků
- vytváří podmínky pro vznik projektů, které jsou vzájemně propojeny
- pracovníkům v kulturní oblasti poskytuje profesní perspektivy

Se zdůrazněním významu kulturní edukace se setkáváme také v **Bílé knize Evropské komise** z roku 2001. Inspirativní je zvláště uvedený tzv. **Program kultura 2000 pro mládež**, kterýž poskytuje finanční prostředky na podporu umění, kultury, mezikulturní dialog.

V závěrečných doporučeních české Bílé knihy k Zájmovému vzdělávání a využívání volného času je uveden požadavek, aby se umožnil přístup ke kvalitnímu zájmovému vzdělávání všem dětem, zvláště dětem ze sociálně znevýhodněného prostředí, jako prevence sociálně patologických jevů i podchycení nadaných a talentovaných jedinců.

Článek 28

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na vzdělání a s cílem postupného uskutečňování tohoto práva a na základě rovných možností zejména:

- a. zavádějí pro všechny děti bezplatné a povinné základní vzdělání;
- b. podněcují rozvoj různých forem středního vzdělání zahrnujícího všeobecné a odborné vzdělání, činí je přijatelné a dostupné pro každé dítě a přijímají jiná odpovídající opatření, jako je zavádění bezplatného vzdělání a, v případě potřeby, poskytování finanční podpory;
- c. zpřístupňují všem dětem informace a poradenskou službu v oblasti vzdělání a odborné přípravy k povolání;
- d. přijímají opatření k podpoře pravidelné školní docházky a ke snížení počtu těch, kteří školu nedokončí.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, činí všechna opatření nezbytná k tomu, aby kázeň ve škole byla zajišťována způsobem slučitelným s lidskou důstojností dítěte a v souladu s touto úmluvou.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, rozvíjejí a podporují mezinárodní spolupráci ve věcech týkajících se vzdělání, zejména s cílem přispět k odstranění nevědomosti a ngramotnosti ve světě a s cílem usnadnit přístup k vědeckotechnickým poznatkům a moderním metodám výuky. V souvislosti s tím bude brán zvláštní ohled na rozvojové země.

Článek 29

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se shodují, že výchova dítěte má směřovat k:

- a. rozvoji osobnosti dítěte, jeho nadání a rozumových i fyzických schopností v co nejširším objemu;
- b. výchově zaměřené na posilování úcty k lidským právům a základním svobodám, a také k zásadám zakotveným v Chartě Spojených národů;
- c. výchově zaměřené na posilování úcty k rodičům dítěte, ke své vlastní kultuře, jazyku a hodnotám, k národním hodnotám země trvalého pobytu, jakož i země jeho původu, a k jiným civilizacím;
- d. přípravě dítěte na zodpovědný život ve svobodné společnosti v duchu porozumění, míru, snášenlivosti, rovnosti pohlaví a přátelství mezi všemi národy, etnickými, národnostními a náboženskými skupinami a osobami domorodého původu;
- e. výchově zaměřené na posilování úcty k přírodnímu prostředí.

2. Žádná část tohoto článku nebo článku 28 nesmí být vykládána způsobem omezujícím svobodu jednotlivců a organizací zřizovat a řídit výchovné instituce. Za všech okolností je však třeba zabezpečit dodržování principů stanovených v odstavci 1 tohoto článku a podmíněk, aby vzdělání poskytované těmito institucemi odpovídalo minimálním standardům stanoveným státem.

Článek 31

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na odpočinek a volný čas, na účast ve hře a oddechové činnosti odpovídající jeho věku, jakož i na svobodnou účast v kulturním životě a umělecké činnosti.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají a zabezpečují právo dítěte na všestrannou účast v kulturním a uměleckém životě a napomáhají k tomu, aby dětem byly poskytovány odpovídající a rovné možnosti v oblasti kulturní, umělecké, oddechové činnosti a využívání volného času.

Článek 32

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte na ochranu před hospodářským vykořisťováním a před vykonáváním jakékoli práce, která může být pro něho nebezpečná nebo bránit jeho vzdělávání, nebo která by škodila zdraví dítěte nebo jeho tělesnému, duševnímu, duchovnímu, mravnímu nebo sociálnímu rozvoji.

2. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají zákonodárná, správní, sociální, a výchovná opatření k zabezpečení provádění tohoto článku. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení jiných mezinárodních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména:

- a. stanoví nejnižší věkovou hranici nebo hranice pro vstup do zaměstnání;
- b. stanoví odpovídající úpravu pracovní doby a podmínek zaměstnání;
- c. stanoví odpovídající pokuty nebo jiné sankce k účinnému zabezpečení plnění tohoto článku.

Článek 33

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, přijímají všechna nezbytná opatření, včetně zákonodárných, správních, sociálních a kulturních opatření, k ochraně dětí před nezákonným užíváním narkotických a psychotropních látek definovaných příslušnými mezinárodními smlouvami a k zabránění využívání dětí při jejich nezákonné výrobě a obchodování s těmito látkami.

Článek 34

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, se zavazují chránit dítě před všemi formami sexuálního vykořisťování a sexuálního zneužívání. K zabezpečení tohoto závazku státy zejména přijímají nezbytná vnitrostátní, dvoustranná a mnohostranná mezinárodní opatření k zabránění:

- a. svádění nebo donucování dětí k jakékoli nezákonné sexuální činnosti;
- b. využívání dětí k prostituci nebo k jiným nezákonným sexuálním praktikám za účelem finančního obohacování;
- c. využívání dětí v pornografii a při výrobě pornografických materiálů za účelem finančního obohacování.

Článek 36

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, chrání dítě před všemi ostatními formami vykořisťování, které jakýmkoli způsobem škodí blahu dítěte.

Článek 37

Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zabezpečí, aby:

- a. žádné dítě nebylo podrobeno mučení nebo jinému krutému, nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání. Za trestné činy spáchané osobami mladšími osmnácti let nebude ukládán trest smrti a trest odnětí svobody na doživotí bez možnosti propuštění na svobodu;
- b. žádné dítě nebylo nezákonně nebo svévolně zbaveno svobody. Zatčení, zadržení nebo uvěznění dítěte se provádí v souladu se zákonem a používá se pouze jako krajní opatření a na nejkratší nutnou dobu;
- c. s každým dítětem zbaveným svobody bylo zacházeno s lidskostí a s úctou k vrozené důstojnosti lidské bytosti a způsobem, který bere ohled na potřeby daného věku. Především musí být každé takové dítě umístěno odděleně od dospělých, leda že by se uvážilo, že neoddělovat je od dospělých je v jeho vlastním zájmu, a s výjimkou závažných okolností musí mít právo udržovat písemný a přímý styk se svou rodinou;
- d. každé dítě zbavené svobody mělo právo okamžitého přístupu k právní nebo jiné odpovídající pomoci, jakož i právo odvolávat se k soudu nebo jinému pravomocnému, nezávislému a nestrannému orgánu proti rozhodnutí o odnětí svobody a v každém takovém případě na přijetí neodkladného rozhodnutí.

Článek 40

1. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, uznávají právo dítěte obviněného, obžalovaného nebo uznaného vinným z porušení trestního práva na takové zacházení, které rozvíjí smysl dítěte pro důstojnost a čest, které znovu posiluje úctu dítěte k lidským právům a základním svobodám jiných a bere ohled na věk dítěte, napomáhá znovu začlenění a zapojení dítěte do prospěšného působení ve společnosti.

2. Za tímto účelem a s ohledem na příslušná ustanovení mezinárodněprávních dokumentů státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, zejména zabezpečují, aby:

- a) žádné dítě nebylo obviněno, obžalováno nebo uznáno vinným z porušení trestního práva pro jednání nebo opomenutí, která nebyla zakázána vnitrostátním nebo mezinárodním právem v době, kdy k nim došlo;
- b) každé dítě obviněné nebo obžalované z porušení trestního práva mělo přinejmenším tyto následující záruky:

- I. být považováno za nevinné až do doby, kdy podle zákona je prokázána vina;
- II. být okamžitě a přímo, v nutných případech prostřednictvím svých rodičů nebo zákonného zástupce, informováno o obviněních proti němu vznášených, a mít při přípravě a při uplatnění své obhajoby právní nebo jinou potřebnou pomoc;
- III. aby věc byla bez odkladu rozhodnuta v souladu se zákonem příslušným, nezávislým a nestranným úřadem nebo soudním orgánem ve spravedlivém procesu v přítomnosti právního zástupce nebo jiné odpovídající osoby a v přítomnosti rodičů nebo zákonných zástupců dítěte, ledaže by se zvažilo, že jejich přítomnost, zejména s ohledem na věk a situaci dítěte, není v jeho zájmu;
- IV. aby nebylo nuceno vypovídat nebo přiznávat vinu; aby se mohlo seznamovat s výpověďmi svědků buď přímo anebo prostřednictvím jiných a aby byla zabezpečena rovnoprávná účast svědků obhajoby a hodnocení jejich výpovědí;
- V. jestliže bylo rozhodnuto, že se dítě provinilo proti trestnímu zákonu, aby toto rozhodnutí, jakož i jakákoli v důsledku toho přijatá opatření, byla v souladu se zákonem přezkoumatelná vyšším pravomocným, nezávislým a nestranným orgánem nebo soudním orgánem;
- VI. aby mu byla zajištěna bezplatná pomoc tlumočníka, jestliže dítě nerozumí jazyku v řízení používanému nebo jím nehovoří;
- VII. aby ve všech stádiích řízení bylo plně uznáváno jeho soukromí.

3. Státy, které jsou smluvní stranou úmluvy, usilují o vypracování zákonů a zákonných procedur, o zřizování orgánů a institucí zvlášť určených pro děti obviněné, obžalované nebo uznané vinnými z porušení trestního práva a zejména o:

- a. stanovení nejnižší věkové hranice, před jejímž dosažením se děti považují za nezpůsobilé porušit trestní právo;
- b. v případě potřeby přijetí opatření k zacházení s takovými dětmi bez užití soudní procedury za předpokladu plného dodržování lidských práv a právních záruk.

4. Je nezbytné vytvořit různé záruky, jako je pečovatelská služba, pravidla o poradenství a doзору; konzultativní služby; zavedení zkušební lhůty; náhradní péče; programy vzdělávání a přípravy zabezpečení takového zacházení s dětmi, které odpovídá jejich blahu, jakož i jejich poměrům a spáchanému deliktu.